

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 2, p. 1501-1515, February 2013

**ANDRÉ GIDE'İN VATİKAN ZİNDANLARI VE ALBERT
CAMUS'NÜN YABANCI ADLI YAPITLARINDA "NEDENSİZ
DAVRANIŞ" KAVRAMI**

*THE GRATUITOUS BEHAVIOR CONCEPT IN LES CAVES DU VATICAN OF
ANDRE GIDE AND L'ETRANGER OF ALBERT CAMUS*

Doç. Dr. Fuat BOYACIOĞLU

*Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Fransız Dili ve Kültürü
ABD Öğretim Üyesi*

Okt. Serap ERDAĞ

*Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransız Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans Öğrencisi ve
S.Ü Yabancı Diller Yüksek Okulu Fransızca Öğretmeni*

Abstract

The gratuitous behavior is appeared as an impulsive act that the actor realizes without any motivation and/or provocation. This behavior shows that the actor makes freely his acts from all types of reasons. This act is also a demonstration of the liberty of the author/maker realising the gratuitous behavior. It is question of the motivelessness of the act in the manner of this behavior. This act deprived of all explicit motivations, reasons and necessities doesn't provide any interest to the actor who realized the act. This act is totally gratuitous and it is impossible to ascertain its reasons. In his novel named *Les Caves du Vatican* Andre Gide, one of famous french novelist of the french literature exposed this fact by his hero Lafcadio realizing the gratuitous behavior by killing an innocent person Amédée

Fleurissoire. In his novel *L'Etranger*, Albert Camus being one of existentialist writers, created a novel hero Mersault realizing the gratuitous behavior by killing a person in the beach. In his work Gide doesn't establish any causative correlation between the actor and his act. He emphasises specially the free will which conduces the actor to realise the act. This shows that the actor realising the gratuitous behavior is free and independent. Although the hero Lafcadio acting the gratuitous behavior is conscious of his act, he is deprived of designating the reasons which conduce him to perform this behavior. As for Camus, he accentuates on the character of his hero Mersault acting the gratuitous behavior. His character makes Mersault realize involuntarily and unconsciously his acts. This hero consents to his destiny without making pleadings before the judge because he regards the struggle against the external factors as absurd. He is sentenced to death.

Key Words: Gratuitous behavior, Gide, Camus, hero, Absurdism.

Öz

Nedensiz Davranış, kişinin her türlü sebebin, güdülenmenin ve/veya kışkırtmanın dışında eylemini gerçekleştirme biçiminde kendini gösterir. Eylemi yapan kişinin özgürlüğünü kanıtlama, onu hiçbir şeyin engelleyemeyeceği iradesi şeklinde ortaya çıkar. Bu davranış biçiminde fiilin nedensizliği söz konusudur. Her türlü belirgin bir güdülenmeden yoksun olan ve ne bir sebep ne de bir zorunluluktan yapılmış olan nedensiz davranış yapana görünüşte hiçbir fayda ve çıkar sağlamaz. Fransız Edebiyatının tanınmış yazarlarından Andre Gide'in edebiyat dünyasında büyük ilgi uyandıran yapıtı *Vatikan Zindanları*(*Les Caves du Vatican*)'nda, Amédée Fleurissoire adlı masum bir kahramanı hiçbir neden yokken öldüren Lafcadio adlı kahramanın, nedensiz bir davranış sergilediği görülür. Yine Fransız Edebiyatının tanınmış Varoluşçu yazarlarından biri olan Albert Camus'nün açık sade ve süssüz üslubuyla kaleme aldığı romanı *Yabancı*(*L'Etranger*)'da deniz sahilinde hiç tanımadığı masum bir kişiyi öldüren Mersault adlı kahramanın nedensiz bir davranış gerçekleştirdiği görülür. Gide, *Vatikan'ın Zindanları*'nda fiil ve bu fiili işleyen arasında nedensel bağ kurmamıştır. Faili eyleme götüren özgür istem, özellikle vurgulamıştır. Bu da nedensiz davranışta bulunan kahramanın "özgür ve bağımsız" olduğunu göstermektedir. Nedensiz davranış gösteren kahraman Lafcadio, eyleminin bilincinde olmasına karşın, kendini bu davranışa sürükleyen nedenleri adlandırmaktan yoksundur. Gide'den farklı olarak Camus, kahramanı Mersault'un nedensiz davranışı sergilerken onun karakteri üzerinde durur. Mersault'un karakteri, kendisine eylemlerini istemsiz ve bilinçsiz bir şekilde yaptırır. Bu kahraman, dış etkenlere karşı

savaşmayı saçma bulduğu için mahkemede yargıç karşısında kendini savunmadan kaderine teslim olur ve ölüme mahkûm edilir.

Anahtar Sözcükler: Nedensiz davranış, Gide, Camus, Roman Kahramanı, Saçmacılık.

Giriş

Andre Gide, romanesk öğelerin dolaylı ya da dolaysız yergisinin yapıldığı bir anti roman olan *Vatikan Zindanları* adlı yapıtında, hayalperest ve donkişotvari bir kişiliğe sahip olan Amede Fleurissoire adlı kahramanın, uç kişiliğe sahip Lafcadio tarafından nedensiz bir davranışla, hareket halindeki trenin kapısından dışarı atıldığı ve öldüğü anlatılır. Gide, anlatıcının hikâyesini yorumlayan ve bizzat romanın tutarsız erkek kahramanı Lafcadio ile örtüşen ve ona benzeyen tutarlı bir kahraman yaratmak isteyen Julius Baraglioul adlı bir romancı kahramanın üst kurmaca roman yazma serüvenini anlatır. Bu romancı kahraman, “*Dorukların Havası (Air des Cimes)*” adlı üstkurmaca romanını *nedensiz davranış* kuramı üzerine yazmayı tasarlamaktadır (Boyacıoğlu, Erken Anlatı, 2008:52). Albert Camus’nün *Yabancı (L’Etranger)* adlı romanında, her şeye boş veren hayatın anlamsızlığına ve saçmalığına karşı mücadele eden, etrafında cereyan eden olayları anlayamayan ve anlamak için de hiçbir gayret göstermeyen Mersault adlı bir başkahraman vardır. Bu roman başkahramanı, arkadaşları ile gittikleri yazlık evin bulunduğu plajda güneşin kavurucu sıcaklığının etkisiyle hiçbir neden yokken bir kişiye öldürmesiyle nedensiz bir davranış sergiler.

Birçok bilim alanında muhatap alınan varlık, insandır. Maddi ve manevi, fiziki ve ruhsal açıdan karmaşık bir yapıya sahip olan insanoğlu, gerek sosyal niteliği, gerekse psikolojik yönü ile çoğu dalda, sayısız incelemeler ve araştırmalara konu olmuştur ve olmaya devam etmektedir; çeşitli ruhsal farklılıklara sahip olan insan tipleri bu alanlara malzeme olmaktadır. Bütün bilim dallarının merkezinde yer alan insanoğlu, diğer varlıklardan farklı olarak bilinci, iradesi ve fiilleriyle anlam kazanır. Genelde çoğu insan, sosyal bir varlık olduğundan dolayı ortak olarak görülen fiillerini gerçekleştirirken bir nedene, bir gerekçeye dayandırır. Bunlar nedenli davranışlardır. Genellikle uç kişiliklerde görülen ve makalemizin konusunu oluşturan eserlerde, ele alınan fiillerin nedensizliği söz konusudur. Bir gerekçeye bir nedene dayandırmaksızın gerçekleştirilen bu fiile *nedensiz davranış* denilmektedir. Bu *nedensiz davranış*, XX. yüzyıldaki insanların ruh hallerindeki bozuklukların sonucu ortaya çıkmaktadır.

XX. yüzyılda tam anlamıyla oluşmuş bir edebiyat okulundan söz edilemez. Bu yüzyıl, romantizm, parnas, realizm, natüralizm, sembolizm gibi yazınsal okulların yüzyılı olan XIX. yüzyıla benzemez. XIX. yüzyıl, bir kolektivizm (ortaklaşacılık) yüzyılı olmasına karşılık, XX. yüzyıl bir individualizm (bireysellik) yüzyılıdır. Edebiyattaki farklı eğilimler, herhangi bir edebiyat okulunu oluşturmaz, çünkü

tedirginlik, toplumdaki bireyler kadar romancılar arasındaki düzeni ve birliği de bozmuştur (Boyacıoğlu, Andre Gide'de Erken Anlatı, 2008: 2). Bu yüzyılda dünyadaki düzen ile birlikte, toplum ve birlik kavramını da yıkıma uğratan savaşlar, kuşkucu ve dengesiz bireyler yaratmıştır. İki büyük dünya savaşının neden olduğu yıkım ile inancını kaybeden topluluklarda birey kavramı yüceltilir. Toplumun sürekli burun buruna bulunduğu çatışma, bireyin kendi içine dönmesine ve bireycilik kavramının yaygınlaşmasına neden olur. Yüzyıla damgasını vuran individualizm (bireycilik), kendini en çok edebiyatta göstermiştir.

Yazarlar, sanatçılar ya da şairler, toplumun genel eğilimlerindeki bu derin değişimler ve geçişlerden, kendi dünya görüşleri ve bakış açıları çerçevesinde yararlanır ve kendi kurgusal kahramanlarını oluştururlar. İşte, individualizmin gölgesinde yeşeren, *nedensiz davranış* kavramı da ünlü yazarların romanlarında mercek altına alınmış, kahramanlarda hayat bulmuştur.

André Gide ve Albert Camus'nün *nedensiz davranış* gösteren kahramanlarına baktığımızda, bu davranış kavramının ve karakterlerin işlenişi çerçevesinde benzerlikler gözlemlemekteyiz. Gide, *Vatikan'ın Zindanları*'nda; Camus, *Yabancı*'da, "fiilin nedeni, nedensizliktir" önermesini kahramanların fiillerinde gösterir. Kişi, kendini olaya yönlendirebilecek ya da caydırabilecek nedenlerden uzaktadır. En azından kendini öyle görür. Kuralların, baskıların, özellikle de ahlakın hükmünün geçmediği karakterler etrafında işlenen *nedensiz davranış*, iki eserde de *nedensiz cinayet* olarak karşımıza çıkar.

André Gide'in Lafcadio'su da, Albert Camus'nün Mersault'u da cinayetlerini açıklayacak, kendilerini müdafaa edecek ya da yaptıklarının arkasında duracak söylemlere yabancıdır. Özellikle Lafcadio'da, zaman zaman yazarının kişisel görüşlerinden beslenmiş, özenle yaratılmış bir karakter görürüz. Nedensiz yere adam öldüren kahraman, romanın akışında nedensiz bir yardımsevere dönüşür. Bu da karakter ve fiil arasında hiçbir bağ olmadığını göstergesidir. Ancak, Mersault'da bu bağ mevcuttur ve ilgi çeker. Albert Camus, Mersault karakterini tüm bir ilgisizlik, hassasiyet kaybı ve umursamazlık üzerine kurgulamış; zaman zaman işin ahlaki boyutuna da dikkat çekmiştir.

Bir felsefi kavram olarak "Nedensiz Davranış"

Felsefede "hür fiil" olarak da karşımızda çıkan kavram, genel tanımda belirli bir amaca hizmet etmeyen, gerekçesi ya da beslendiği bir duygu olmayan, mantıktan uzak, anlamsız kişisel faaliyetler olarak tanımlanır. Örneğin; sokakta hararetli bir sohbet ederek yürüyen iki kişi düşünelim. Birden bire, içlerinden biri kaldırımın kıyısına doğru hamle yapar ve yerdeki konserve kutusunu tekmeler. Ve konuşmasını bölmeden yerine gelip yürümeye devam eder. Bu fiil, hiçbir amaca hizmet etmez. Kişi

bunu düşünmeden, niyet etmeksizin gerçekleştirmiştir. Bu basit örnek, şimdiye kadar verilen tüm örnekler gibi (edebiyat ve felsefe alanında) *nedensiz davranış* olarak kabul edilmekle beraber, tartışmalara da açık bir örnektir. Bu tarz bir tartışmaya yol açabilecek cevabının verilmesi gereken soru şudur: “Eylem ne ölçüde nedensiz olabilir?” Kimine göre söz konusu kişi gerçekten bilincinin yönlendirmesi olmadan o kutuyu tekmelemiştir; kimine göre, bu eylem futboldan hoşlanan birinin istemsiz refleksidir ve bu hareketi eğlenmek amacıyla yapmıştır. Bu bağlamda ne kadar “nedensiz” olabileceği muhakkak psikolojik açıdan inceleme yapmak gerekir.

Henri Bergson için *nedensiz davranış*, özgür fiilden doğar. Özgürlük, bireyi *nedensiz davranışa* iten başlıca motivasyon/güdülenme kaynağıdır. Ve de bireyin özünden, yani gerçek “ben” den güç alır. Bergson şu sözlerle devam eder: “Kısacası, fiillerimiz ancak bütün şahsiyetimizden çıktığı, eserle sanatçı arasında bulunan o tarif edilemez benzerliği gösterdiği, onu ifade ettiği zaman hür olabiliyoruz.” (Bergson, 1950: 171–172). Bu tanıma göre, fiilin nedensiz olarak adlandırılması, hiçbir neden-sonuç analizinden, hiçbir iç çatışmadan doğmamasından kaynaklanır. Gizli, itici bir kuvvete cevap verilir. O hâlde fiil , “gerçek ben” in olağan bir yansımasıdır. Bu gerçeklikten doğan vicdan hürriyeti de, fiile spontane bir kimlik kazandırır. Çünkü Bergson’a göre insan, sadece kişiliğini birebir ortaya koyduğu, gerçek kişiliğini gözler önüne serdiği faaliyetlerinin hesabını tutamaz. Bunlar da ancak ve ancak bizim *nedensiz davranış* olarak sınıflandırdıklarımızdır.

İngiliz yazar George Duncan Painter, *nedensiz davranış*, “felsefi alanda bir sembol, ahlâki anlamda kişilik ifadesi, psikolojik olarak da bilinçaltının bir dışa vurumu” (Painter, 1968: 63-74) olarak tanımlar ve bu tanımın Nietzsche, Dostoyevski ve Bergson gibi edebiyatçı ve felsefecilerin “*nedensizlik*” (*gratuité*) görüşleri ile paralel gittiğini ekler. Bu kavram, felsefecilere göre sadece insanoğlunun çok yönlülüğünün ve değişkenliğinin göstergesiyken, psikolojide bireyin kendini olduğu gibi ifade etme yöntemidir. Edebiyat da insan psikolojisinden beslenen bir dal olarak, kahraman ve eylem ilişkisinde, *nedensizlik* konusunu daha çok bu açıdan ele almaktadır.

Pierre Lafille “*André Gide Romancier*” adlı yapıtında bizi bu bağlamda yeni bir tanıma davet eder. Aslında bu sadece, Bergson’un insan bilinci başlığı altında ele alıp felsefenin araçlarıyla ifade ettiği tanımın, psikoloji ve edebiyat temelli bir uyarlamasıdır. Lafille’e göre, “Yazar için *nedensiz davranış*, varlığın derin karanlıklarından gelen ve nedenleri ilk bakışta gözümüzden kaçan fiilleri açıklamaya yarayan, geçici ve bireysel bir adlandırmadan başka bir şey değildir.” (Lafille, 1954:130-131). Bu görüşe göre *nedensiz davranış*, tam anlamıyla amaçlardan ve kahramanın kişiliğinden arınmış şekilde bulunamaz.

Gerçek hayatta olduğu gibi yazarın kaleminde de nedensiz fiil, sonuçsuz fiili getirmez. Aksine, sonuçlarının eziciliği ile bozucu (pertürbatör) bir görev üstlenip, akan zaman içinde kendi öz zamanını yaratır. Belki, sokakta bir teneke kutuyu

tekmeleyip geçmek kadar basit ve anlaktır ama bu kadar bireysel kaldığı görülmemiştir. Yazar ve sanatçıda, *nedensiz davranış*, kurullarla çevrelenmiş toplumun tekerine çomak sokan yıkıcı elemandır. Dayanaksızlık temelinde yükselip, determinizmin duvarlarını yıkar. Tıpkı Mersault gibi değerlere yabancılaşmış ve Lafcadio gibi tutarsız bireylerde hayat bulur. *Nedensiz davranış*, ahlâka, tekdüzeliğe, baskıya karşı bir tepki halini alır. Niyette mevcut olmasa da fiilin sonucu en büyük kanıttır. "Nedensiz işlenen cinayet" buna en güzel örnektir.

Gide'de Nedensiz Davranış

Nedensiz davranış, *sürrealizmden* (gerçeküstücülük) yolu geçmiş ve "ahlaki çözümlenmeler" üzerine eğilmiş bir yazar olarak, Anré Gide'in yazın hayatında ilk plana oturmuş bir kavramdır. "Git gide yoğun bir şekilde metinlerarası ağ kuran Gide'in düz yazı yapıtlarının çoğunda görülen çeşitli kavramlar arasında *nedensiz davranış* kavramı en fazla tartışılan kavramlardan biri olmuştur(...) Bu kavram, Gide'in sosyal düzenin temel direklerini aşındırmaya amaçlayan yergici ve yıkıcı yapıtları olan *Bataklıklar* (*Paludes*), *Zincire Gevşek Vurulmuş Prometheus* (*Le Prométhée mal enchainé*) ve *Vatikan Zindanları*(*Les Caves du Vatican*)'nda bir kavram olarak ortaya çıkar."(Borros Azzi, 1990: 87). Andre Gide, *nedensiz davranış* kavramını ilk defa *Bataklıklar*'da kullanır:

"Alexandre bir filozoftur; söylediklerine hiç güvenmem; söylediğine de hiç cevap vermem.- Gülümsedi ve bana dönerek sözüne şöyle başladı: -Bayım bana öyle geliyor ki özgür davranış dediğiniz şey size göre hiçbir nedene bağlı olmayan bir davranış olacaktır; beni takip ediniz: ayrılabilir- ilerlemeye dikkat ediniz: ortadan kaldırılabilir-ve vardığım sonuç: değersiz."(Gide, *Paludes*, 1926: 67).

Nedensiz davranış kavramı daha açık ve net olarak *Zincire Gevşek Vurulmuş Prometheus*' da görülür:

" Prometheus , insanı hayvanlardan ayıran şeyi uzun zaman düşündüm. Bu bir nedensiz eylemdir(Action gratuite) Anlıyor musunuz? İnsanın içinden doğan eylem... Demek ki kontrolsüz eylem, özgür eylem ve kendiliğinden yapılmış bir eylemdir (Gide, *Zincire Gevşek Vurulmuş Prometheus*, 1925:161).

Nedensiz davranış olgusu, çağdaş romana büyük bir etkisi olan Gide'in 1925 yılında kaleme aldığı *Kalpazanlar* (*Les Faux-Monnayeurs*)' adlı romanında da görülür. İkiyüzlülüğünden nefret ettikleri toplumsal bir düzenden kurtulmaya karar vermiş olan *Kalpazanlar*'daki gençler, görünüşte "nedensiz" olan birçok eylem gerçekleştireceklerdir. Gayrimeşru bir çocuk olduğunu anladıktan sonra evden kaçan

Bernard, romancı kahraman Edouard'ın valizini çalar, Armand , Bernard ve Sarah'yı bütün gece boyunca kendi odasına kapatıp kilitler ve bundan sadistce bir zevk alır, Gheri'nin çetesi, zavallı masum Boris'in intiharına neden olur. Görünüşte ne bir nedeni ne de bir amacı olan bütün bu nedensiz eylemler, kişinin özgünlüğünü, özgürlüğünü doğallığını, bireyliğini baskı altına almış olan iki yüzlü sosyal sisteme karşı gelme ihtiyacından ortaya çıktığı görülmektedir(Bk.Borros Azzi, 1990: 88-89).

Gide, ironi eleştiri biçimini *André Walter'in Defterleri (Les Cahiers d'André Walter)*, *Ahlaksız (L'Immoraliste)*, *Dar Kapı (La Porte étroite)*, *Isabelle*, *Kır Senfonisi (La Symphonie pastorale)* adlı hikâyelerinde, satir eleştiri yöntemini ise *Bataklıklar*, *İyi Zincirlenmemiş Prometheus* ve *Vatikan Zindanları* adlı sotilerinde kullanır. Bu konu da şöyle der: "Hikâyeler ve sotiler ... kabul edilirse şimdiye kadar onları sadece ironi ya da eleştiri kitapları olarak kaleme aldım."(Gide, *Journal 1889-1939*,1948: 428). Jean Hytier'ye göre "Gide'in sotileri, delilik altında bilgeliğin gizlendiği anlatılardır, hikâyelerinde ise bunun tersi bilgeliğin altında delilik anlatılmaktadır." (Hytier, 1971: 19). Bertrand Filladeau, soti türü ile ilgili şu yargıda bulunur: "Gide'in soti terimini benimsemesi kendisine, vadesini dolduran geleneksel romanın güvenilirliğini sorunsal hale getirerek edebiyat türlerinin kaleideskopunu yapma olanağı vermektedir."(Filladeau,1985:79).

Gide, satir eleştiri biçimiyle kaleme aldığı sotilerde geleneksel romanın romanesk kurallarını ve öğelerini sorunsal hale getirerek romancının hilelerinin ve düzenbazlıklarının maskesini düşürmektedir. Derinlemesine fiziksel ve psikolojik betimlemesini yapmadığı aptal ve gülünç karakterler yaratarak, okuyucuyu bu gülünç ve aptal varlıkların gerçek insanlar olmadığı ve onları taklit etmeye değmeyeceği yönünde üstü kapalı ya da açıkça uyarır. "Gide'in sotileri, öykü örgüsü içinde gelişim geçiremeyen ve gerçek gelişimden yoksun kahramanların karikatüresel bir görünümüne sahiptirler." (Filladeau,1985:56).

Nedensiz davranışın sorunsallığını incelemede daha da derine gidildiği zaman edebi eserin nedensizliğine varılmaktadır. Sotilerde olaylarda neden-sonuç ilişkisinin yani determinizmin olmaması, edebi yapıtın hiçbir ideolojiye hiçbir edebi okula hizmetinde olmaması yani angaje olmaması, eserdeki bölümler arasında hiçbir mantıksal bağıntı, hiçbir iç tutarlılığın olmadığı, kahramanları birbiriyle karşılaşmalarının son derece gülünç ve tuhaf bir tesadüfle gerçekleşmiş olduğu görülür (Bk. Borros Azzi, 1990: 88-89). Soti denilen bu yapıtlar, yukarda da değindiğimiz gibi *Bataklıklar*, *Zincire Gevşek Vurulmuş Prometheus* ve *Vatikan Zindanları*'dır.

Gide, *Vatikan'ın Zindanları*'nda bu kavramı, kimi zaman bir teori kimi zaman da iki büyük savaş arasında yetişen kuşağı oldukça etkilemiş bir uygulama olarak ele alır. Bu sebeple eser, hem sosyologlar hem de edebiyatçılar için, her taşın altından sayısız detayın çıktığı bir çalışma alanıdır. Gide, *Vatikan'ın Zindanları*'nda "nedensiz

davranış" teorisini daha önce hiçbir yazarın yapmadığı kadar ciddi bir şekilde gündeme getirir. Yine de bu teorinin gelişiminde büyük ölçüde, eserlerini okuduğu ve son derece etkilendiği Dostoyevski tarzı ve kurgusunun payı vardır. André Gide'in Dostoyevski'nin üslubundan ve eserlerinden oldukça etkilenmiş ve detaylı incelemelerle onu anlamaya çalışmıştır. 1923'te "Dostoyevski" adlı otobiyografik kitabı yayımlanmıştır. Romanın başkahramanı Lafcadio, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sındaki Raskolnikov ve *Ecinniler*'deki Krilov'dan izler taşır (<http://webpages.ull.es/users/cedille/>). Lafcadio'yu bu kahramanlara yaklaştıran işlediği "*nedensiz cinayet*"tir. Gide'in kuvvetli bir mercekle altında büyütülerek gösterdiği bu olay, ahlâkın, cansız görgülerden kurtulduğu ve yapılan şeylerin tam bir vicdan özgürlüğü içinde yapıldığı takdirde mümkün olabileceğinin sembolik bir ifadesidir (Yetkin, 1988:10).

Tıpkı *Kalpazanlar*'daki Bernard gibi gayrimeşru bir çocuk olduğunu öğrendikten sonra Paris'i terk etmeye karar veren Lafcadio'nun yolu, kaçırıldığına inandığı Papa'yı kurtarmak için yollara düşen Fleurissoire ile kesiştiğinde hayat kendi ritminde akıp gitmektedir. Lafcadio saniyeler içinde hazırladığı planını uygulamaya koyarken ne nefret, ne intikam ne de acıma duygusuyla hareket eder. Kompartıman kapısının elinin altında olması ve gecenin ölüm çığlığını yutacak karanlığı dışında hiçbir itici kuvvet yoktur. Bunlar, cinayetin nedenleri değil sadece cinayete ortam hazırlayacak öğelerdir. Bu da şu demektir: "Onun cinayet işleme nedeni, bu cinayeti nedensiz işlemektir." (Gide, 1989:191). Ne var ki, failin hür irade ve isteği ile işlenir. Zaten, dış baskılar altında gerçekleştirilmiş bir eylem, *nedensiz* değil sadece *istemsiz* olarak adlandırılabilir. Lafcadio'nun gece yarısı, kendi halinde yaşlı bir adamı trenden aşağı atması dış etkenlerle açıklanamaz. Kahramanın planını uygulamaya koymadan az evvel "iç konuşma" (monologue intérieur) fiilindeki iradenin varlığına en iyi kanıttır:

"Şurada, elimin altında, bu çift mandal – oysa dalgın, gözleri ilerde, uzaklarda-, oyna hadi! Sanıldığından da kolay. Acele etmeden ona kadar sayar da bu arada bir ateş göremezsem, yaban domuzu kurtuldu. Başlıyorum: bir, iki; üç; dört; (ağır ağır! Ağır ağır!) beş; altı; yedi, dokuz... On, bir ateş..." (Gide, 1989: 180).

Bu noktada, *nedensiz davranış*'tan *hür fil*'e görünmez bir kapı açılır. Lafcadio, hiçbir amaca hizmet etmeyecek şekilde kendi iradesiyle bir kişinin hayatına son verir. Bu durum, *nedensizlik* kavramından bağımsız şekilde mercekle altına alınmalıdır; çünkü Lafcadio "her türlü kısıtlamadan uzak, özgürce hareket edebileceğini" kanıtlanma çabası içinde görülür. Aklından geçenler bir o kadar spontan ve tutarsız görünse de, bilinçaltının bir dışa vurumu da olabilir. Ve bu da, *nedensiz davranış* ile değil *hür fil* ile açıklanabilir. Bu kez fiilin nedeni, "*nedensiz hareket etme isteği*" dir.

Bergson'un "kişinin fiili, öz benliğini birebir yansıttığı sürece hürdür" (Bk. Bergson, Henri, *Şuurun Doğrudan Doğruya Verileri*) düşüncesiyle paralel olarak şu soru akıllara gelir: Lafcadio can alacak kadar kötü bir insan mıdır? Eylemin nedensizliği, ölüm gibi ciddi bir olayı açıklayabilecek kadar güçlü müdür? Bu soruyu "evet" olarak cevapladığımızda, söz konusu eylem kendiliğinden *nedensiz* olma kimliğinden sıyrılır. Çünkü bu durumda, kahramanın karakteri hali hazırda eyleminin sebebidir. "Hayır" cevabının yerine yakışması içinse, bir delil sunmak gereklidir. Ve çok uzakta değildir: Lafcadio'nun başka bir tren yolcuğunda, sebepsiz yere yaşlı bir adamın düşen gözlüğünü bulmasına yardım etmesi de bir nedensiz iyiliktir. Durduk yere cinayet işleyen birinin kötü olduğu kanısına varıyorsak, yaptığı iyiliklerin de mantıklı sebeplerle açıklanması gerekir fakat bu iyilik de diğer bir *nedensiz davranış* örneğinden başka bir şey değildir. O hâlde, varılan sonuç, Lafcadio'nun tutarsız bir insan olduğu ve fiillerinde mantık, neden ve amaç aranmayacağı gerçekliğidir. O'nun ne eylemleriyle ne de eylemlerine nesne olan ikinci ve üçüncü şahıslarla bağı vardır. Hiçbir intikam, nefret ya da acıma duygusu olmaksızın gerçekleştirdiği bu cinayette kurban ve suçlu birbirini tanımazlar. Hatta Amédé Fleurissoire, Lafcadio'nun yüzündeki insani ifade ve masumiyetin gücüyle o kompartımana çekilmiştir.

Tutarlı insan ve bu insanın gerçekleştirdiği fiil, belli nedenlere ve amaçlara bağımlılığı olduğu kadar, belli bir zaman dilimine de bağılıdır. Örneğin, tutarlı bir insan gündüz uyuyup gece yaşamayı seçmez. Ya da yas tutarken gülmez. *Vatikan'ın Zindanları*'nda *nedensiz davranış*, gerçek hayatın dışında bir yerlerde, "kendi zamanını ve kendi kurallarını" oluşturmuş hayali bir krallık gibidir. Lafcadio bir anda tüm hüküm tanımazlığı ile kendi yasalarını koyar ve uygular. Elle dokunulur, gözle görünür yaşam ile yani gerçekle bağlarını koparmış; hayat denilen tabloda hiç mi hiç yeri olmayan bir renk bırakmıştır. Adeta, kendine özel bir zaman ve mekân oluşturmuştur. Az sonra kapısından Amédée'yi gecenin karanlığına göndereceği kompartıman ve olayın geçtiği sayılı dakikalar Lafcadio'nun *nedensizlik* hikâyesinde zaman ve mekânı temsil eder. Kapının kolunu çekip, daha dakikalar önce ilk defa gördüğü ve hakkında hiçbir fikre sahip olmadığı kompartıman arkadaşını trenden atabilmek için içinden sayar. Fleurissoire'ın ölümü, gecenin karanlığında parıldayacak ışıkların sırasına bağılıdır. Lafcadio bu şekilde, kader ve onun kusursuz dizgisi ile dalga geçer.

Sebeplerden ve duygulardan o denli arınmış bulunan fiil, failinin bile akıl erdiremediği bir şekilde sonlanabilir. Başkaları için ya da kendi için sevimsiz sonlarla biten fiillerinin sonunda geriye kalan duygu -eğer mantıktan geliyorsa- pişmanlık hissidir. Çünkü pişmanlıkta bilinç kaybının, ya da kızgınlık ve sevinç gibi egemen duyguların yönlendirmesi söz konusudur. İşte Lafcadio bu duygudan yoksundur. Onun zihninde varlığından hiç de rahatsız olmadığı koca bir delik kalır. İçi cevaplar yerine soru işaretleriyle dolu koca bir delik. Julius cinayetin sebeplerini ararken katilin ağzından çıkan en anlamlı, en sebep bildiren cümle şu olur: "Canım yapmak

isterken pek çabuk yaptım." (Gide, *Vatikan Zindanları*, 1989: 224). Yaptığı şeyin sebeplerini bile bilmezken, aldığı risk karşısında tarif edilemez bir zevk duymaktadır:

"Tasarlamak ile yapmak arasında dağlar var! Satrançtaki hamleyi baştan alma hakkı da yok. Adam sen de! Bütün tehlikeler önceden görüle oyun bütün ilginçliğini yitirirdi." (Gide, *Vatikan Zindanları*, 1989: 179).

Kaynağını kendisinin bilmediği, nedenlerini bilmeye ve tanımaya zaten gerek duymadığı bir istekle dakikalar içinde kendini motive eder ve cinayet gerçekleşir:

"Bilmiyorum... Mutlu görünmüyordu... Kendi kendime açıklayamadığım bir şeyi size nasıl açıklayayım istiyorsunuz?" (Gide, *Vatikan Zindanları*, 1989: 224).

Gide, her ne kadar Lafcadio ve *nedensiz davranış* hikâyesinin kalbinde de olsa, *Vatikan'ın Zindanları*'nda *nedensiz davranış* kavramını sadece Lafcadio'nun fiili çerçevesinde ele almaz. Lafcadio Wuiki nedensiz fiilin faili iken Julius da Baraglioul onun kuramcısıdır. Klasik akım içinde saplanıp kalan ve yıllarca arzuladığı akademi ödülünü alamayan Julius, üvey kardeşinin işlediği nedensiz cinayetten habersiz iken ona yeni kitap projesinden bahseder; bu sohbet Lafcadio'nun kendini gördüğü bir aynaya dönüşür (Gide, *Vatikan Zindanları*, 1989: 188-191). Burada aynı zamanda Gide'e özgü "*mise en abyme*" tekniği söz konusudur. Lafcadio, Baraglioul'un üstkurmaca romanında kendi yansımaları görmektedir. "Bir genç adam söz konusu, onu katil yapmak istiyorum... Cinayete bir neden istemiyorum; canıye bir neden bulmak yeter bana. Evet; ona nedensiz, ilgisiz, çıkarsız bir cinayet işlettirmek istiyorum, tümüyle nedensiz bir cinayet işlemek isteyecek." (Gide, *Vatikan Zindanları*, 1989: 189). Gide, Lafcadio karakteriyle kurguladığı *nedensiz davranış* kavramını, romancı kahraman Julius ile bu şekilde kuramlaştırır. *Roland Destanı*'nda "Tanrı" için savaşan Roland, Göte'nin *Genç Werther'in Çektikleri* romanında "aşk" için intihar eden Werther, Stendhal'ın *Kırmızı ve Siyah*'ının aşağılık kompleksini tatmin için üst sınıf ailelerin kadınlarını ve kızlarını baştan çıkararak ve sonunda ihtirasının kurbanı olan Julien Sorel, sahneyi *Vatikan Zindanları*'nda "hiç" için adam öldüren Lafcadio'ya bırakır. Böylece, hür ve nedensiz fiilin mümkün ve doğal olduğuna inanan XX. yüzyıl insanı da Gide'in benzersiz kurgusunda hayat bulur.

Camus'de Nedensiz Davranış

Albert Camus 'nün 1942'de yayımladığı kitabı *Yabancı*'da okuyucu *nedensiz davranış* konusuna dünyaya ve kendisine kayıtsız bir karakterin penceresinden bakar. Yazar, döneminde edebiyattaki etkileri hissedilen *Varoluşçuluk* akımından ve André Gide'in nedensiz fiil etrafında yoğunlaştırdığı kurgusundan esinlenmiştir. Bir üçleme ile hayat verdiği Absürdizm (Saçmacılık) akımı da *Yabancı*'da Mersault'nun işlediği nedensiz cinayette madalyonun öteki yüzü olarak varlığını iyiden iyiye hissettirir.

Mersault'nun hikâyesi, yıllar önce huzurevine yatırdığı annesinin ölümü ile başlar. Annesinin cenazesi sırasında sergilediği umursamaz tavırlarından ve ilgisizliğinden dolayı “yabancı” damgası yedikten sonra kahraman, hayatının zaten pek de yolunda gitmeyen ama “umursamadığı” akışını saçma ve nedeni belli olmayan bir cinayetle bozar. Yürüyüş yapmak için gittiği plajda onu güneşin yakıcı sıcaklığı dışında rahatsız eden hiçbir şey yoktur. Arkadaşı Raymond'un anlaşmazlığı olan ve daha saatler önce Raymond'u yaralayan genç Arap'ın kışkırtmaları karşısında gerçekten kayıtsızdır. Mersault, kendi halinde yaşayan, kendi kaderini kendi yazan bir insandır. Kendisinin bile olmayan bir silah ile beş el ateş ederek, saniyeler içinde bir kişinin hayatına son vermesinin belki de en saçma ama tek gerçek nedeni, güneşin bıçakta keskinleşen yansımasıdır. Romanın ilk satırlarından, cinayetin gerçekleştiği ana kadar vurgu yapılan “bunaltıcı sıcak” teması boşa değildir.

“... Bana öyle geldi ki gökyüzü bir ateş yağmuru yağdırmak için tepemde bütün genişliğiyle açılıyor. Vücudum gerildi ve elimi revolverin üzerinde kastım. Tetik oynadı, kabzanın cilalı karnı avucuma dokundu ve işte orada her şey hem kuru hem sağırlandırıcı bir ses içinde başladı. Terimi sildim. Günün dengesini ve üzerinde mutlu bir vakit geçirdiğim plajın müstesna sessizliği bozduğumu anladım. O zaman kurşunları hiçbir şey görünmeden saplandığı hareketsiz bir vücut üzerine dört el daha ateş ettim. Bu, felaketin kapısı üzerine indirdiğim dört kısa darbe gibi idi.”(Camus, 1942: 51).

Bu, Mersault'nun saçma sonunu hazırlayan, onu anlamsız ve sonuçları ağır olacak bir fiile götüren fiziksel etkenlerin habercisidir. Zaten duygusal olanlara rastlanmayacaktır.

Bu nedensiz cinayette, Mersault tıpkı Gide'in Lafcadio'su gibi hiçbir niyet, çıkar duygusu ardından sürüklenmez; kurbanına karşı kızgınlık ya da nefret gibi bir duygu beslemez. Dahası fiil, nedensiz olduğu kadar istemsizdir. Mersault bu olaydan bilincinin ve fiziki koşulların verdiği ölçüde kaçınır. Tek istediği, o gün o plajın, o sakinliğin tadını çıkarmaktır. Ölen Arap, cinayetin kurbanıyken Mersault onun kızgınlığının ve kininin kurbanı olmuştur. Kendisi avukat tutmak istemeyince mahkeme ona bir avukat sağlar. Avukatı olamadan yargıçla yaptığı görüşme sırasında annesini sevip sevmediği, Tanrı'ya inanıp inanmadığı konuları ve araba ikinci el ateşi sıkarken neden bir süre beklediği sorusu sorulur. Sorgulaması on bir ay sürer. Sevgilisi Mari, sadece bir defa görüşmeye alınır. Daha sonra, mektupla iletişim kurarlar. Mari'den mektubu alıncaya kadar olayın ciddiyetini kavrayamayan Mersault, sonra her şeyin farkına varır. Unutulmuş anıları, aklına arka arkaya üşüşürler. Vakit geçirmek için hücreindeki kâğıt parçalarını okur. Yaz başında tekrar mahkemeye çıkarılır. Fakat çok tuhaftır ki sanki yargılanan kendisi değilmiş gibi olan bitenleri anlamayan kayıtsız gözlerle etrafı izler. İnatla kendisini savunmaz. Aslında cinayet işlediği için değil annesinin ölümü karşısında duyarsızlığından dolayı

yargılanır. İdamına karar verilir. Babası ile ilgili tek bildiği anısı aklına gelir. İdam edileceği günü beklerken düşüncelerin istilasına uğrar. Papazı reddetmesine rağmen yine de papaz ziyaretine gelir. Romanın son sahnesinde papaza içindekileri haykırır. Mersault şöyle der:

" O zaman içimde fokurdayan bir şeyler patladı sebebini bilmiyorum. Avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım. Papaza hakaret ettim ve ona benim için dua etmemesini söyledim. Onun cübbesinden tutmuştum. Sevinç ve öfkeyle karışık duygularla bütün içimi ona döktüm." (Camus, 1942: 95-96).

Ölüm cezasıyla sonuçlanan bir davayla hayatı değişen Mersault, bir bakıma asıl mağdurdur. Fakat yabancılaştığı topluma göre Mersault, toplumun kemikleşmiş düzenine, ahlaki kaygılarına kayıtsız kalmasının nihai sonucunu yaşamaktadır. Çünkü *nedensiz davranış*, onun toplumunda yeri olmayan bir kavramdır. Her ne olursa olsun, bireyin mantık, kural ve sebeplerle hareket etmesi gerektiğine inananlar arasında Mersault, kuzular arasındaki kurt gibi görülür. "Hele ki karşılaştığımız adam, toplumu uçuruma sürükleyecek kadar boş bir kalbe sahip ise!" (Camus, çev: Joseph Laredo, 1942: 98). Onun dünyaya karşı kayıtsızlığı toplum adına bir tehlike olarak görüldüğü için, davası herkes tarafından ilgiyle takip edilir. Bu kargaşada kendi sürecine de yabancı kalan Mersault, artık gerçek anlamda dış dünyaya karşı ilgisizdir. Çünkü ona göre değiştirebileceği hiçbir şey yoktur. Bir insan öldürülür, cezası çekilir, sorulan sorulara istenirse cevap verilir ya da istenmezse cevap verilmez; "olan olmuştur". İşte Mersault'nun nedensiz cinayeti ancak bu bakış açısıyla açıklanır.

Esasında bu cinayetin *nedensiz davranış* başlığı altında incelenmesi, sebepsiz ve niyetsiz olmasından öte, onun karakteriyle karşılaştırıldığında hiç şaşırtıcı değildir. Çünkü bir fiilin şaşırtıcılığı, onun sıra dışılığı ile ölçülür. Söz konusu fiil, failinin karakterinden bağımsız olduğu ölçüde "*nedensiz*"dir. Ne var ki, Mersault o kadar umursamaz bir adamdır ki, onun attığı adım, aldığı nefes bile en küçük bir plana tabi değildir. Kaba tabir ile: kafasına nasıl eserse öyle yaşamaktadır. Bu nedenle ölüm, klasik bir topluma göre çok şey ifade eden, fakat Mersault'un ruhunda derin izler bırakmayan bir gerçektir. Öyle ki, Fransız toplumu adına halka açık bir yerde idam edileceğini duyduğunda bile "...tamamen tepkisizdir, edilgendir, hayatı uzaktan seyreder." (Başarslan, 2010: 2). Çünkü hayat anlamsız ve yaşamaya değmezdir zaten. Ölüm, intihar ya da cinayet; hiç fark etmez. Bunlar zaten saçma olan yazgıyı hızlandırmaktan başka bir şey yapmazlar.

"Bugün annem ölmüş. Belki de dün, bilmiyorum. Düşkünler yurdundan bir telgraf aldım: Annen öldü. Yarın defin işlemi yapılacaktır." (Camus,1942:9).

İlgisizlik, gerçeklere karşı duyarlılığını kaybetmiş olmak ve sadece kendi kararları doğrultusunda yaşamak Mersault'ya nedensiz hareket etme konusunda sonsuz bir özgürlük verir. Bu özgürlük duygusu, eylemlerinin sorumluluğunu almamasına yol açar. Hiçbir amaca hizmet etmeden adını bile bilmediği bir yabancıyı öldürmek bu özgürlük duygusunun bir sonucudur. Normal şartlarda, sıcak yüzünden bir hayata son vermenin saçmalığı aşikârdır. Camus'nün Absürdizm (Saçmacılık) düşüncesi, kahramanın bu sebepsiz ve gereksiz fiilinde hissedilir şekilde hâkimdir. Çünkü fiili gerçekleştiren kişi özünde tutarsız, ahlâkın sınırları dışında yaşayan ve hayatı başlı başına bir "saçmalık" olarak gören kişidir.

Toplumdaki *determinizm* (gerekircilik) fikrine karşı, yüzünü ekzistansializme (*varoluşçuluk*) dönmüş, hayatın ona sunduklarını reddeden bir Mersault, bu saçmanın ve kayıtsızlığının kurbanıdır. Bireyi de toplumu da onlara şekil veren kuralları ve inançları da her şeyi saçma bulur. Eğer kader bizi her hâlükarda bir yola sokacaksa, onun için savaşmanın ve akışı değiştirmenin bir anlamı yoktur. Mersault ilk silahu çektiikten sonra durur. Her şey çoktan altüst olmuştur ve yaşamın ahengi zaten bozulmuştur. Giden zaten gitmiştir. Mersault ateş ettiği her el silahta tekrar öldürmez; daha ilk elde katildir zaten. Bu noktadan sonra kimseye, suçun güneşte olduğunu açıklayamaz. Nitekim mahkemede ilk ve son kez söz aldığında söylediği şey budur. Tüm salon kahkahaya boğulur. Mersault'da yaşadığı şeyin saçmalığının, dayanağı olmadığını farkındadır.

Güneşin o bunaltıcı sıcaklığı altında bir ayna görevi gören basit bir bıçak; otokontrolünü kısmen kaybetmiş ve gerçekten her bir duygudan arınmış Mersault'yu, yargı ve toplum karşısında, *sebepsiz yere* adam öldürebilen bir cani konumuna getirmeye yetmiştir. Cinayetin gerçekleştiği plaj, Mersault'nun bu "nedensiz ve bir o kadar saçma olan" fiili için semboller taşıyan bir sahneye dönüşür. Plajın sakinliği ve Raymond'un Araplar tarafından yaralanmasından daha henüz saatler geçmişken yine "nedensiz" bir şekilde o plaja gelmesi, hayatın normal düzeni içinde bir şeylerin ters gideceğini önceden haber vermektedir. Her şey zaten "olmaması" gerektiği gibidir. Bir anda zaman akmaz olmuş ve günün tüm ahengi bozulmuştur. Bir cinayetin olası sonuçlarının farkında olacak olgunlukta olması olayların akışında hiçbir değişiklik yaratmaz çünkü Mersault bu konuda hissizleşmiştir. Olaydan iki dakika sonrası onun için her şey daha nettir. "Günün dengesini, mutlu olduğum bu plajın kusursuz sessizliğini bozduğumu fark ettim." (Camus, 1942: 51).

Yabancı'da Mersault'yu *nedensiz davranışa* götüren yol önemli bir yerden daha geçer: inançsızlık. Fakat sadece dine değil; topluma, aileye, aşka olan inancını de kaybetmiştir. İdamına saatler kala, aylar sonra duygularını yeniden harekete geçiren ilk şey günah çıkarmaya gelen rahibe duyduğu öfkedir. Günah çıkarmak hiçbir şeyi değiştirmez; tıpkı anne yokluğunun bir anlam ifade etmediği gibi.

Sonuç

Gide, Vatikan'ın Zindanları'nda fiil ve fail arasındaki duygusal ve mantıksal bağları ortadan kaldırmış, öte yandan faili fiile iten hür irade ve gönüllü olma durumunun altını çizmiştir. Bu da yer yer "özgür ve bağımsız" olduğunu kanıtlama çabası olarak görülmektedir. Nedensiz hareket etme eylemi Lafcadio'da başlı başına bir neden haline dönüşür. Kişi, eyleminin bilincinde olmasına karşın, kendini buna sürükleyen nedenleri adlandırmaktan yoksundur; dahası buna ihtiyaç duymaz. Her halde Lafcadio suçunu zorluk çıkarmadan üstlenir.

Gide'den farklı olarak, Camus kahramanın eyleminde onun karakteri üzerinde durup dikkati ona çeker. Camus'ye göre *nedensiz davranış*, hayata ve kendine karşı duyulan hassasiyetsizlikle ölçülür. Eylemlerinin hesabını tutmayan, duygu ve düşüncelerin yönetici dünyasıyla bağlarını koparmış Mersault gibi bir birey kendi kaderini hazırlamak uğruna, nedensiz ve anlamsız eylemlere – çoğunlukla istemsiz ve bilinçsiz- şekilde yönelir. Dış etkenler ve ikinci şahısların baskınlığına, savaşmayı saçma bulduğu için teslim olur. Mersault'nun edilgen kişiliği, işlediği cinayette hali hazırda bir neden olarak kabul edilebilir.

KAYNAKÇA

- BAŞARSLAN, (Suzan Nur), *Albert Camus, Yabancı*, 16.05.2012 tarihinde www.derindusunce.org/ adresinden erişildi.
- BERGSON, (Henri), *Şuurun Doğrudan Doğruya Verileri*, (Çev. Prof. M. Sekip Tunç) M.E. B Yayınları, İstanbul, 1950,s.172-173
- BOROS AZZI, (Marie-Denise), *La Problématique de l'Écriture dans Les Faux-Monnayeurs d'André Gide*, Paris, Lettres modernes Yayınları, 1990.
- BOYACIOĞLU, (Fuat), *La Problématique Romanesque Chez André Gide*, (Andre Gide'in Eserlerinde Romanesk Probleminin İncelenişi) (Basılmamış doktora tezi), Konya, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- BOYACIOĞLU (Fuat), *Andre Gide'de Erken Anlatı*, Konya, Şahin Kitabevi Yayınları, 2006.
- BOYACIOĞLU (Fuat), *L'Envers théâtral dans En Attendant Godot de Samuel Beckett*, Konya, Şahin Kitabevi Yayınları, 2009.
- CAMUS, (Albert), *Outsider*, çev. Joseph Laredo, Penguin Books, London, 1983.
- CAMUS, (Albert), *Yabancı*, çev. Reşat Nuri Güntekin, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1953.

- CAMUS, (Albert), *L'Étranger*, Paris, Gallimard Yayınları, 1942.
- FILLADEAU, (Bertrand), *L'Univers ludique d'André Gide*, Paris, José Corti Kitabevi, 1985.
- GIDE (André), *Journal 1889-1939*, Paris, Gallimard Yayınları, 1948.
- GIDE, (André), *Günlük*, (Çev. Mehmet Usta) Bahar Yayınları, İstanbul, 1999.
- GIDE,(André), *Le Prométhée mal enchaîné*, Paris,Gallimard Yayınları,1925.
- GIDE, (André), *Paludes*, Paris, Gallimard Yayınları, 1926.
- GIDE, (André), *Les Caves du Vatican*, Paris, Gallimard, 2004.
- GIDE, (André), *Vatikan'ın Zindanları*, , İstanbul, Can Yayınları 1989.
- GIDE, (André), *Romans Récits et Soties OEuvres Lyriques* ,Gallimard Yayınları, Paris, 1958.
- HYTIER (Jean), Paludes in M. Raimond, *Les Critiques de Notre Temps et Gide*, Paris, Garnier Yayınları, 1971.
- LAFILLE (Pierre), *André Gide romancier*, Paris, Hachette, 1954.
- MESEGUER (Pano Elena), *Les Caves du Vatican ou la Sotie de l'Acte gratuit* , Revista de Estudios Franceses, İspanya, 2009.
- PAINTER, (George D), *André Gide: A Critical Biography*, Atheneum, New York, 1968.
- YETKIN (Suut Kemal), *Önsöz in Gide, Seçme Yazılar*, İstanbul, M.E.G.S.B. Yayınları, 1988.
- http://www.labigarrure.com/les_caves_du_vatican.php25.11.2012.
- <http://www.wikipedia.org/wiki/Existentialisme> 23.10.2012.
- http://classiques.uqac.ca/classiques/camus_albert/etranger/camus_etranger.pdf s. 51. 23.12.2012.
- http://fr.wikipedia.org/wiki/Acte_gratuit 15.12.2012.